

Asia: VN/33943/2025

Hallituksen esityksen luonnos laeiksi yliopistolain, ammattikorkeakoululain, opintotukilain 4 §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta (tutkinto avoimena korkeakouluopetuksena)

Lausunnonantajan lausunto

Yleinen näkemyksenne esityksestä sekä tiivistelmä lausuntonne pääkohdista

STTK ei kannata esitystä, joka koskee mahdollisuutta suorittaa tutkinto maksullisesti avoimessa korkeakoulussa. Maksullisen tutkintokoulutuksen rakenteen luominen olisi merkittävä muutos suomalaiseen korkeakoulupolitiikkaan. Se heikentäisi merkittävästi koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista ja lisäisi yksilöiden maksutaakkaa.

Avoin korkeakouluopetus on luotu nimenomaan tarpeeseen vahvistaa sivistystä ja koulutuksen tasa-arvoa luomalla avoin väylä korkeakoulutukseen. Tämä matalan kynnyksen väylä korkeakoulutasoiisiin opintoihin on tärkeä monille eri taustoista tuleville oppijoille.

Korkeakoulutuksen maksullisuutta on jo aiemmin kuluvalle hallituskaudella lisätty yksinomaan opiskelijamaksujen kautta. Tämä lisää eriarvoisuutta koulutuksessa ja siirtää vastuuta korkeakoulutuksen rahoituksesta valtiolta yksilöille. Myös hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että tutkimuksen mukaan avoimen korkeakoulun opiskelijamaksut ovat vaikeuttaneet erityisesti nuorten, matalasti koulutettujen, pienituloisten ja työttömien osallistumista jo ennen kuin enimmäismaksua korotettiin 45 euroon opintopistettä kohden.

On ongelmallista, että maksullista koulutusta lisätään näin voimakkaasti yksinomaan taloudellisilla perusteilla. Suomi on sitoutunut EU-tavoitteeseen, jonka mukaan 60 prosenttia työikäisistä aikuisista osallistuu vuosittain koulutukseen. Kansallisessa kehittämisessä on kannettu suurta huolta koulutuksen kasautumisesta ja siitä, että esimerkiksi matalasti koulutetut ryhmät jäävät muita useammin koulutuksen ulkopuolelle. Koulutuksen maksullisuuden lisääminen ei ratkaise millään tapaa näitä haasteita. Myös hallituksen esityksessä todetaan, että ylemmässä sosioekonomisessa

asemassa olevat ovat jo nykyisin yliedustettuina korkeakoulutuksessa, eikä esitys todennäköisesti lisäisi alemmassa sosioekonomisessa asemassa olevien osallistumista tutkintokoulutukseen.

Maksullinen väylä tutkintokoulutukseen asettaisi korkeakouluopiskelijat monin tavoin eriarvoiseen asemaan. Maksukykyisille avautuisi väylä tutkintoon johtavaan koulutukseen ohi valintamenettelyiden. Heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleville tätä vaihtoehtoa ei käytännössä olisi olemassa. Avoimen korkeakoulun opiskelijat eivät voi saada opintotukea eivätkä ole opiskeluterveydenhuollon palveluiden piirissä. Mahdollisuus tutkinnon suorittamiseen avoimena korkeakouluopetuksena toisi korkeakouluihin yhden uuden maksavien opiskelijoiden ryhmän EU- ja ETA-alueelta tulevien opiskelijoiden lisäksi.

Hallituksen esityksestä ei käy selkeästi ilmi, kuinka suuria lukuvuosimaksut olisivat opiskelijoille. Täyskatteellinen lukuvuosimaksu edellyttäisi korkeakouluilta saman tasoista lukuvuosimaksua kuin mitä EU- tai ETA-maiden ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta vaaditaan. Esityksessä esitetty arvio 8000 euron lukuvuosimaksusta eroaa EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten maksuista, jotka ovat lähempänä 10 000 euroa. Näin suuri maksu sulki pieni- ja keskipalkkaisissa ammateissa toimivat maksullisen tutkintokoulutuksen ulkopuolelle.

Pidämme erittäin huolestuttavana, että korkeakoulututkinnon voisi jatkossa suorittaa avoimessa korkeakoulussa ilman opiskelijavalintaa ja soveltavuuden arviointia. Erityisen huolestuttava tämä olisi ns. SORA-tutkintojen osalta, joissa koulutus sisältää työskentelyä monien haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien parissa. Asiakas- ja potilasturvallisuuden turvaamisen tulisi olla johdonmukainen periaate koulutuksessa.

Näkemyksenne esityksen tavoitteista

-

Näkemyksenne avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävän tutkintokoulutuksen järjestämistä koskevista ehdotuksista (1. lakiehdotuksen 7 § ja 8 c § sekä 2. lakiehdotuksen 10 § ja 12 c §). Onko ehdotetussa sääntelyssä muutos- tai täsmennystarpeita?

Pidämme erittäin huolestuttavana, että korkeakoulututkinnon voisi jatkossa suorittaa avoimessa korkeakoulussa ilman opiskelijavalintaa ja soveltavuuden arviointia. Käytännössä avoimen väylän kautta tutkinnon voisi suorittaa kuka tahansa, jolla riittävä suomen ja / tai ruotsin kielen taito sekä riittävä maksukyky. Erityisen huolestuttava tämä olisi ns. SORA-tutkintojen osalta, joissa koulutus sisältää työskentelyä monien haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien parissa.

Asiakas- ja potilasturvallisuuden turvaamisen tulisi olla johdonmukainen periaate koulutuksessa. SORA-tutkinnoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota alalle soveltavuuteen, jotta mm. opintojen harjoittelujaksojen aikainen asiakas- tai potilasturvallisuus ei vaarannu. Esityksessä jää epäselväksi, voimassa olevat SORA-säännökset avoimessa korkeakoulussa tutkintoa suorittavia.

Näkemyksenne opiskelupaikkojen varaamiseen (ensikertalaiskiintiö) liittyvästä ehdotuksesta (1. lakiehdotuksen 36 b § sekä 2. lakiehdotuksen 28 b §)

Pidämme tärkeänä sitä, että tutkinnon suorittaminen tai paikan vastaanottaminen avoimessa korkeakoulussa ei heikentäisi opiskelijan asemaa ensikertalaisuutta arvioitaessa, jos opiskelija hakisi myöhemmin korkeakoulun tutkinto-opiskelijaksi.

Näkemyksenne opintotukilakia koskevasta ehdotuksesta (3. lakiehdotus)

Pidämme opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta erittäin ongelmallisena sitä, että avoimessa korkeakoulussa tutkintoa suorittavat eivät olisi opintotuen piirissä. Hallituksen esityksessä asiaa on perusteltu sillä, että muutoksilla ei haluta lisätä valtion menoja. Kuitenkin opintotukioikeutta on jo nyt voimakkaasti rajattu ja rajaukset käytännössä sulkevat opintotuen ulkopuolelle toista tutkintoa suorittavat, jotka on esityksessä todettu ensisijaiseksi kohderyhmäksi.

Näkemyksenne korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia koskevasta ehdotuksesta (4. lakiehdotus)

Opiskelijoiden yhdenvertaisen aseman toteutumiseksi avoimessa korkeakoulussa tutkintoa suorittavien tulisi olla opiskeluterveydenhuollon piirissä.

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioista vaikutusarviolajeittain. Mitkä ovat omat arvionne esityksen vaikutuksista? Puuttuuko esityksen vaikutusarvioista jotakin? Korkeakouluja pyydetään arvioimaan, miten ja missä laajuudessa esitysluonnoksen mukainen mahdollisuus suorittaa tutkinto avoimessa korkeakouluopetuksessa voitaisiin ottaa käyttöön sekä millä aikataululla. Lisäksi korkeakouluja pyydetään arvioimaan, millaisia vaikutuksia tämän käyttöönoton toteutumisella olisi korkeakoulujen muuhun avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaan.

Taloudelliset vaikutukset:

Esitys lähtee siitä oletuksesta, että avoimessa korkeakoulussa suoritettavat tutkinnot lisääisivät korkeakoulujen resursseja. Kuitenkin EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten lukukausimaksujen täyskatteellistaminen ja avoimen korkeakouluopetuksen opiskelijamaksujen korottaminen ovat jo johtaneet vastaaviin korkeakoulujen valtionrahoituksen leikkauksiin. Maksullisuuden lisääminen ei ole tuottanut korkeakouluille lisäresursseja, mutta se on siirtänyt koulutuksen kustannuksia opiskelijoille. Tämä mahdollisuus tulee tunnistaa maksullisten avoimessa korkeakoulussa suorittavien tutkintojen kohdalla. Iso-Britannia on varoittava esimerkki siitä, miten lukukausimaksujen käyttöönoton myötä korkeakoulujen valtiorahoitus on vähentynyt merkittävästi.

Vaikutukset opiskelijoihin:

Täyskatteelliset lukukausimaksut loisivat merkittävän esteen pienituloisille osallistua koulutukseen. Jos vielä tämän päälle asetettaisiin määräaika tutkinnon suorittamiselle, loisi se erittäin suuren pelotevaikutteen edes miettiä opintojen aloittamista. Esityksessä tuodaan esiin, että opiskelijalla on

mahdollisuus aloittaa opinnot edullisemmalla hinnalla ja vasta myöhemmin siirtyä tutkinto-opiskelijaksi ja täyskattoellisten maksujen piiriin. On tärkeä tunnistaa, että hallituksen esityksen mukaan jo aiempi 15 euron enimmäismaksu loi osalle avoimen korkeakoulun opiskelijoista merkittävän taloudellisen osallistumisesteen.

Esityksessä tuodaan esiin, että opiskelijalla olisi mahdollisuus sopia työnantajan kanssa siitä, että työnantaja osallistuu koulutuksesta perittävien maksujen maksamiseen. Tämä mahdollisuus on käytännössä täysin teoreettinen ja koskisi todennäköisesti hyvässä työmarkkina-asemassa ja ylemmissä sosioekonomisessa asemassa olevia henkilöitä. On tärkeä tunnistaa, että myös työnantajan kustantama koulutus kasaantuu korkeammassa työmarkkina-asemassa oleville. Opiskelijamaksut kerätään opiskelijoilta, ja maksujen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat yksinomaan opiskelijoihin, eivät heidän työnantajiansa.

Esityksessä tuodaan esiin, että ensisijainen kohderyhmä olisivat työelämässä olevat ja aiemman korkeakoulututkinnon suorittaneet. STTK korostaa, että työelämässä olevien osaamisen kehittämisen ja alanvaihdon mahdollisuuksien järjestelmällinen heikentäminen on erittäin lyhytnäköistä. Lisäksi se heikentää koko suomalaisen työelämän valmiutta vastata digivihreän siirtymän ja väestörakenteen muutoksen aiheuttamiin osaamis- ja työvoimatarpeiden muutoksiin.

Yhteiskunnalliset vaikutukset:

On ristiriitaista, että maksullisen tutkintokoulutuksen ensisijaiseksi kohderyhmäksi todetaan työssäkäyvät ja aiemman korkeakoulututkinnon suorittaneet, ja samanaikaisesti esityksen keskeiseksi perusteluksi todetaan korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten osuuden kasvattaminen. Edelleen on ristiriitaista, että esityksen vaikutusarvioissa ei ole juurikaan tarkasteltu muutosten vaikutuksia keskeiseen perusteluun eli nuorten ikäluokkien koulutustason kasvuun.

Näkemyksenne esityksen voimaantuloaikataulusta (esitysluonnoksen mukaan ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.8.2028)

-

Muut huomiot ja näkökohdat

Lausunnoilla olleessa korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visioluonnoksessa luvataan taata kaikille yksi maksuton korkeakoulututkinto. Visioluonnoksen esitys yhdessä maksullisia avoimia korkeakoulututkintoja koskevan esityksen ja aiemman aikuiskoulutustuen lakkauttamisen kanssa luo surullisen kuvan suunnasta, johon aikuiskoulutusta ollaan Suomessa viemässä. Yksilöiden rahoitusvastuun erittäin merkittävä lisääminen tulee väistämättä lisäämään koulutuksen eriarvoisuutta ja kasaamaan koulutusta entistä voimakkaammin korkeammassa sosioekonomisessa asemassa oleville. Tämä vaarantaa niin yksilöiden mahdollisuudet kestävien työurien rakentamiselle

kuin osaavan työvoiman saatavuuden tilanteessa, jossa työelämä on muuttumassa ennen näkemättömällä tavalla ja vauhdilla.

Lisäksi nostamme esiin, että esitys ei sisällä arvioita maksullisen avoimen korkeakoulututkinnon vaikutuksista ammattikorkeakoulun kaksoistutkintojen uudistamiseen, jossa ensihoitajan, kättilön tai terveydenhoitajan koulutus ei olisi enää tutkintoon johtavaa koulutusta, mutta johtaisi erikseen säänneltynä koulutuksena ko. tutkintonimikkeisiin. STTK ei kannata erikseen säädeltyjen koulutusten suorittamista kokonaan avoimina opintoina.

Lisätietoja STTK:ssa:

Riina Nousiainen

asiantuntija (koulutus ja osaaminen),

riina.nousiainen@sttk.fi

Gylling Päivi
STTK ry.